

**ЛИТЕРАТУРА – МУЗИКА – ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА:
ИНТЕРМЕДИАЛНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ТЕКСТА
В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

Десислава Сидерова

Тракийски университет – Стара Загора

e-mail: desiti@abv.bg

Резюме: *Представеното проучване е с фокус студенти от магистърски програми по предучилищна педагогика. Разглеждат се възможностите на текстове от различни знакови системи за съвместно функциониране в рамките на ситуацията като форма на педагогическо взаимодействие с децата в предучилищна възраст. Очертани са предпочитанията на магистрантите за осъществяване на взаимодействие между текстове с различна семиотична основа при тяхното асинхронно функциониране въз основа на първичен литературен текст.*

Ключови думи: *изкуства, интермедиялност, интердисциплинарност*

**LITERATURE – MUSIC – VISUAL ARTS:
INTERMEDIATE INTERPRETATION OF THE TEXT
IN PRE-SCHOOL EDUCATION**

Desislava Siderova

Trakia University, Stara Zagora

e-mail: desiti@abv.bg

Abstract: *The study presented is focused on students from master's programs in preschool pedagogy. The possibilities of texts from different sign systems for joint functioning within the situation as a form of pedagogical interaction with preschool children are considered. The preferences of graduate students for interaction are outlined between texts of different semiotic basis in their asynchronous functioning based on a primary literary text.*

Keywords: *arts, intermediality, interdisciplinarity*

Теоретична рамка на изследването

Текстът като феномен е с пределно широка трактовка. При традиционната визия за него фокусът е върху семиотични обекти с *хомогенна система* на изграждане, като най-често разбирането е за знак с лингвистична структура.

Третирането като текста в рамките на комуникативното разбиране за него е като за образуване, което предполага винаги субект, общуващ с него, за да се активизира текстовата феноменология – „вграждане“ в актуален комуникативен процес“ (Добрева, Савова, 2004:233). Такава *рецепция* може да има *естетически характер*, когато става дума за общуване с произведения на различни изкуства. Съвременното категоризиране на текстовете показва третирането като такива на обекти, които могат да принадлежат и на други изкуства освен на художествената литература, т.е. те да функционират като произведения, плод на творческата интенция на автори с натюрел, пресъздаващи действителността, която е пречупена през различен ъгъл и с помощта на средства от различни знакови системи. Текстът обаче може да се базира и на *хетерогенна основа*, която включва и елементи от други знакови ареали. Възможно е например *синхронното съществуване* на *литературни и музикални елементи* в синкретични форми, както е например при *вокалните произведения*, при които има „обличане“ на думите с музика“ (Матева, 2022:270). Такъв начин на изграждане може да се приеме като проява на *интермедиялност*, разбрана в изследването като специфична проява на взаимодействие между творби на различни изкуства (равно на текст с различна семиотична система) в образователната среда. При залагането на *интермедиялните взаимодействия* с цел осигуряване на ефективност в обучителния процес се разчита и на приложението на *семантичния подход*. Неговото използване предполага *предварителен* анализ от учителя на творбите от различни знакови системи, като се търси общност в *синергичния ефект* от приложените нива на изграждане и специфични изразни средства при „дешифриране на смисловите структури“ (Петкова, 2020:211) в процеса на художествена рецепция.

Методология на изследването

В изложението е представена гледната точка на бъдещи детски учители към функционирането на текста в средата на предучилищното образование, породена от разбиранията им за потенциала за интердисциплинарни взаимодействия на база неговата феноменология. Акцентът пада върху произведения – творби на различни изкуства, които са подходящи за използване в педагогическото взаимодействие в детската градина. Приложението им с такава цел е с фокус лингвистично изграден текст, чиято

фикционалност отвежда към принадлежност към литературното изкуство, като той се приема за „изходен“ (*първичен*). Към него е необходимо да се подберат адекватно кореспондиращи текстове с *визуално* или *музикално изграждане*, чието присъствие обаче трябва да бъде *подходящо мотивирано* с оглед възможностите за осъществяване на ефективно педагогическо взаимодействие и като такива – те са последващо селектирани – изпълняват ролята на *вторични текстове* спрямо *първичния текст*, който е словесна художествена творба. Не се визират възможностите например на *театрализираните дейности* поради техния синкретичен характер, от една страна, а от друга – те предполагат вътресистемни взаимодействия, доколкото са включени в образователното ядро „Пресъздаване на литературно произведение“ – част от подготовката по образователно направление „Български език и литература“ в детската градина.

Инструментариумът на изследване включва система от *тестови задачи* с отговори в неструктуриран формат, предполагащи свободно изразяване на позиция относно педагогически ситуации като продукти от самостоятелна дейност на студентите, които визират планиране на взаимодействието между учителя и децата в предучилищна възраст. Те са с фокус *рецепция* на литературен текст или *продукция* на собствен текст, който може да бъде с *репродуктивен* (собствена речева продукция, базирана на *чужд текст*) или с *продуктивен* характер (собствена речева продукция, негравитираща към чуждо системно-структурно образувание, приело модуса на *текст*). Така се визират две от образователните ядра на *държавния образователен стандарт*, визиращ параметрите на учебното съдържание в предучилищното образование, които са релевантни на проучването: „Възприемане на литературно произведение“ и „Свързана реч“ (Наредба № 5, 2000).

Цел на изследването е да се изведе гледната точка на студенти – магистранти по предучилищна педагогика – към възможностите, които латентно носи литературният текст (като текст с лингвистично изграждане и същевременно с естетическа функция) от гледна точка на неговите взаимодействия с текстове с *визуална* или *музикална модалност* или текстове с миксирана семиотична основа, но разчитащи на същите изразни средства в рамките на ситуацията по направление „Български език и литература“ в детската градина.

Контингент на проучването са 30 студенти от магистърска програма „Предучилищна педагогика“ (ПУП), които се обучават в Тракийски университет – Стара

Загора, с бъдеща професионална квалификация „детски учител“. Като такива те са завършили бакалавърски програми по специалности от педагогическата област – 12 от тях (40%), или други професионални направления – 18 магистранти (60%).

Резултати и дискусия

В резултат на проучването са систематизирани *предпочитанията* на студентите за осъществяване на взаимодействия между текстове с различна семиотична основа в *синхронен* или *асинхронен* план, като в изложението са представени последните по отношение на две от изкуствата – *изобразителното изкуство* и *музиката*.

А. При изграждане на педагогическа ситуация само по образователно направление „Български език и литература“ в детската градина

Гледната точка на магистрантите към структуриране на педагогическа ситуация по образователно направление „Български език и литература“ в детската градина с оглед *интермедиялните взаимодействия* е представена по-долу в изложението.

В болшинството от случаите магистрантите са предпочели при селекцията си *прозаични творби* от съвременни автори. В по-редки случаи предпочитанията за „изходен“ (*първичен*) текст със словесен художествен характер са насочени към произведения като разказа *Мама* на Дора Габе (1885 – 1983), приказките *Косе Босе*, *Дядо и ряпа*, *Бърза помощ* на Ран Босилек (1886 – 1958), *Майчина сълза* на Ангел Каралийчев (1902 – 1972) – автори от класическата българска литература за деца, а от световното наследство – приказката *Снежанка и седемте джуджета* на Братя Грим и откъс от книгата *Мечо Пух* на Алън Милн. Забелязват се както творби на фолклорна основа, така и такива, които са изцяло плод на творческата интенция на съответния автор. Регистрираните предпочитания могат да се обвържат и със спорадичното присъствие на *лирически творби* при подбора от страна на магистрантите като *първичен* спрямо хода на педагогическото взаимодействие словесен художествен текст, доколкото жанровата идентификация води след себе си и творба със съответната специфика, подходяща за осъществяване на интермедиялни взаимодействия.

Видимо е предпочитанието към творби на музиката в *подготвителния компонент* на педагогическата ситуация по образователно направление „Български език и литература“ особено при студентите от 4-семестриалния курс на обучение, които в 80% от случаите се насочват към музикални творби, които да създадат нагласа за възприемане на друго произведение с естетически характер. В *основния компонент* на

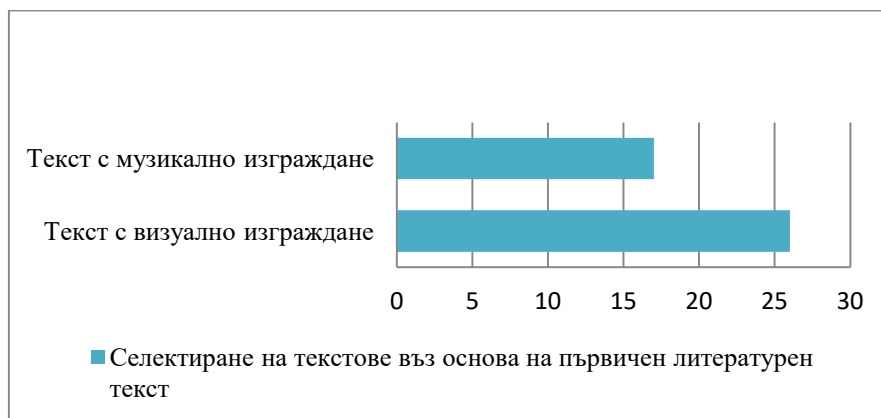
педагогическата ситуация обаче се предпочитат творби на *изобразителното изкуство* – в единия случай с относителен дял от 80% – при магистрантите от 3-семестриалното обучение, а в другия – 71,43% при образователен процес в рамките на четири семестъра. Обяснението се крие във възможността за *визуализиране* например на героите в литературното произведение в хода на беседата при запознаването с текст с лингвистично изграждане, който обаче принадлежи към литературата за деца и следователно комуникацията с него е като с естетически обект. В **заключителния компонент** на педагогическата ситуация в детската градина предпочитанията клонят към използването на изобразителните дейности, както и на техните продукти. И в двете изследвани групи е видимо доминиращото предпочитание при над две трети от изследваните лица към творбите на изобразителното изкуство – 83,33% от студентите от магистърската програма с 3-семестриално обучение се насочват към *текст с визуално изграждане*, както и 75% от студентите по предучилищна педагогика от 4-семестриалния цикъл на образователния процес (Таблица 1.).

Таблица 1. Гледната точка на магистрантите към латентните възможности на *текст* с лингвистично изграждане за взаимодействия с текстове с различна семиотична основа – творби на други изкуства

Възможности на различни видове текст за интермедиялни взаимодействия с първичен литературен текст	<i>Предучилищна педагогика</i> 3-семестриално обучение	<i>Предучилищна педагогика</i> 4-семестриално обучение
<i>А. Подготвителен компонент на педагогическата ситуация</i>		
<i>Текст с визуално изграждане</i>	33,33%	20%
<i>Текст с музикално изграждане</i>	66,67%	80%
<i>Б. Основен компонент на педагогическата ситуация</i>		
<i>Текст с визуално изграждане</i>	80%	71,43%
<i>Текст с музикално изграждане</i>	20%	28,57%
<i>В. Заключителен компонент на педагогическата ситуация</i>		
<i>Текст с визуално изграждане</i>	83,33%	75%
<i>Текст с музикално изграждане</i>	16,67%	25%

За да се проверят *предпочитанията* на магистрантите по предучилищна педагогика към текстове с различна семиотична основа, която да използват в хода на педагогическото взаимодействие в рамките на ситуация по образователно направление

„Български език и литература“ в детската градина, се използва *еднофакторен хи-квадрат тест* (Коен, Лий, 2013). Залага се нулева хипотеза, че студентите по предучилищна педагогика от 3-семестриалното обучение ще бъдат разпределени поравно при отчитане на техните предпочитания за осъществяване на интермедиялни взаимодействия с двете изкуства – *изобразителното изкуство* и *музиката*. Критичната стойност на χ^2 при ниво 0,05 и брой на степените на свобода $e = 1$ ($df = 2 - 1 = 1$). Хипотезата може да бъде отхвърлена, т.к. $\chi^2_{\text{изчислена}} > \chi^2_{\text{критична}}$ ($9 > 3,84$). Аналогично при студентите от 4-семестриалното обучение се констатира, че хипотезата може да бъде отхвърлена, т.к. $\chi^2_{\text{изчислена}} > \chi^2_{\text{критична}}$ ($25 > 3,84$). Демонстрирани са ярко предпочитания към текстове с различна семиотична система към първичния литературен текст. Те са показани на Фигура 1.

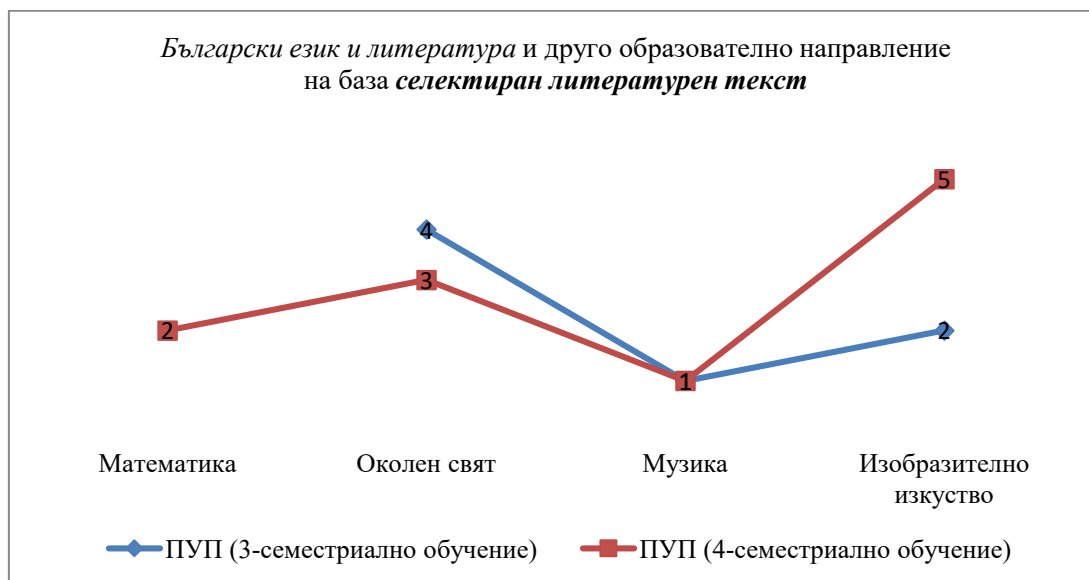
Фигура 1. Педагогическа ситуация по български език и литература в детската градина

Б. При изграждане на педагогическа ситуация по две образователни направления в детската градина (български език и литература и друго образователно направление)

При *бинарно изграждане* на педагогическа ситуация предпочитанията към взаимодействие на образователно направление „Български език и литература“ с „Изобразително изкуство“ и „Музика“ сочат **предпочитание към визуалното изкуство**: 66% при магистрантите от 3-семестриално обучение и 83% от студентите, при които има образователен процес, разгърнат в рамките на 4 семестъра, виждат потенциал за изграждане на форма за педагогическо взаимодействие, включваща *художествената литература* и друг изкуство – *изобразителното*.

Относителният дял на студентите, които виждат възможностите на *музикалното изкуство* в тясна връзка с подбрани от тях текст при магистрантите, завършили

специалност от професионално направление „Педагогика“, е 34%, а при 4-семестриалното обучение – 17% от изследваните лица се ориентират към *музикалното изкуство*.

Фигура 2. Бинарна педагогическа ситуация в детската градина

Интересно е да се отбележи, че предпочитанията към образователно направление „Околен свят“ в детската градина, предполагащо запознаване на децата в предучилищна възраст с природната и социалната среда, се оказва с повече преференции пред направления с естетически характер като *изобразителното изкуство* и *музиката* при студентите, завършили бакалавърска специалност в областта на педагогиката. Причината се крие в тематиката на селектирания първичен текст, визиращ природни явления или взаимоотношения в социума.

Заклучение

Резултатите от изследването показват оценяване интермедиялните възможности, които носят творбите на изобразителното и музикалното изкуство в хода на педагогическото взаимодействие. Предпочитанията на магистрантите по предучилищна педагогика клонят към използване в хода на педагогическото взаимодействие на изобразителните дейности, които да подпомогнат комуникацията с литературните текстове на база *визуализацията* – задължително присъстваща в ситуациите в детската градина. Като цяло обаче се извежда разбирането на студентите по педагогика за

възможностите на текста за *интермедиялни взаимодействия чрез изкуства в образователната среда*.

Благодарности

Това изследване е подкрепено от Министерството на образованието и науката на Република България по Националната програма „Млади учени и постдокторанти – 2“.

Литература

1. **Добрева, Е., И. Савова.** Текст и дискурс. Велико Търново: Фабер, 2004. ISBN 978-954-400-107-0.
2. **Коен, Б., Р. Брук Лий (2013).** Основи на статистиката за социалните и поведенческите науки. София: Изток – Запад, 2013. ISBN: 978-619-152-287-3.
3. **Матева, Е.** Камерно-вокален цикъл „Песни и танци на смъртта“ от М. Мусоргски – история на създаването. – В: *Годишник – Тракийски университет, Педагогически факултет*. 2022, том 19, с. 266 – 273. ISSN 1312-286X(print), ISSN 2535-1125(online), DOI: 10.15547/YbFE.2022.25.
4. **Наредба № 5** от 3 юни 2016 г. за предучилищното образование. – В: Държавен вестник, бр. 46 от 17 юни 2016 г.
5. **Петкова, Д.** Семантичният подход в обучението по музика в общообразователното училище. – В: *Годишник – Тракийски университет, Педагогически факултет*. 2020, том 17, с. 210 – 219. ISSN 1312-286X(print), ISSN 2535-1125(online). DOI: 10.15547/YbFE.2020.12.